

הגליל

עלון מחוז הצפון של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

יוצא לאור על ידי ועדות הגליל העליון והתחתון ואזור העמקים
גיליון מספר 37, תמוז תשע"ב, יוני 2012

עם הגליון

באירוע "הגלילה מארח" שקיימנו במסגרת נהלל בסוף מאי, ציינו את שיאה של שנת פעילות ענפה ואת צאתו לאור של גיליון 37, המונח כעת לפניכם. כתמיד, משקף הגיליון את מגוון הנושאים המעסיקים אתכם, קוראינו, ומדווח בפרוטרוט על הנעשה במחוז הצפון של המועצה. בשמי ובשם חברי המערכת אני מאחלת לכולכם קריאה מהנה, קיץ נעים ושמח, והמשך פעילות פורייה בשדה השימור.

מירב גרץ-רונו

לקדם ולשמר את זמר ההתיישבות העובדת - על פרויקט "שירה ע(א)ובדת" וחזונו ניצה מזור

יותר מאלף שירים מולחנים ומספר רב של יצירות שהולחנו בהתיישבות העובדת
נאספו לאחרונה, ויועלו בקרוב לאינטרנט

שרון, מיכאל וולפה, שאול גלעד ואחרים, שהאזינה למאות השירים שנשלחו לפרויקט. המטרה הייתה לבחור מתוכם שלושים שירים מצטיינים, שיעברו עיבודים חדשים ויועלו בפסטיבל מיוחד, וכן יוקלטו ויעלו על דיסקים מסחריים. בחירה השירים הייתה קשה מאד; חברי הוועדה לא תיארו לעצמם כמה שירים איכותיים הולחנו ביישובים.

למרות השלמת שלב זה - הפרויקט לא תם. חבריו ממשיכים באיסוף אינטנסיבי של שירים ויצירות עבור האתר, ובמקביל פועלים גם באפיקים אחרים כמו השמעת השירים ברדיו ואפילו הפקת תכנית מיוחדת ששודרה בחג השבועות ברשת ב'. אנשי ההתיישבות העובדת ובניה: אתם מוזמנים לשלוח אלינו תווים, שירים או הקלטות. חשוב לציין את שמות היוצרים, מקום ההלחנה והכתיבה, מועד יצירת השיר, נסיבות כתיבתו ומבצעיו. פרטים על הפרויקט תוכלו למצוא גם באתר האינטרנט הזמני שלנו, בכתובת sites.google.com/site/shiraovedet, או להקליד את שם הפרויקט בגוגל. בנוסף, אנחנו זקוקים לעזרה דחופה בכל הכרוך בהכנת החומרים והעלאתם לאתר.

למשלוח חומרים (קבצי קול מומלץ לשלוח אחד בכל דף): shiraovedet@gmail.com, או לכתובת: ניצה מזור, קיבוץ שדה בוקר, מיקוד 84993.

אם ברצונכם לתרום לפרויקט אנא פנו אל יפתח, בטלפון 054-6905614.

ניצה מזור משדה בוקר מתנדבת בפרויקט "שירה ע(א)ובדת".

שחפץ בכך להאזין, לצפות ולהנות מהתרבות העשירה של היישובים, שהייתה ברובה עלומה עד כה.

אבל זה עוד לא הכל. אנשי הפרויקט מודעים לכך שאחת הסיבות לאי-הפרסום של שירי ההתיישבות היא, שהם הולחנו לכבוד הקהילה ולא למען התהילה. לכן - יעדו השני של הפרויקט הוא לתת לאותם שירים הזדמנות שנייה, כך שיוכלו לפרוץ החוצה מגדרות המשק ולמצוא להם מקום בתרבותנו, כחלק מנכסי צאן הברזל של הזמר העברי. חזון זה אינו תלוש מהמציאות: בימים עברו יצאו לא-מעט שירים מגבולות היישובים (למשל "בת שישים" של גבע, "בית אל מול גולן" של שער הגולן, ועוד).

לבחירת השירים הטובים ביותר התכנסה לפני כחודשיים ועדה של מוזיקאים, ביניהם שרה'ה

"שירה ע(א)ובדת" הוא פרויקט ייחודי שהחל לפני כשנה בניצוחו של המלחין והפדגוג פרופ' מיכאל וולפה מקיבוץ שדה בוקר. למתנדבי הפרויקט שני יעדים: לשמר ולהנגיש את היצירה התרבותית-מוזיקלית הקהילתית של ההתיישבות העובדת (שירים **שלחנם** מקורי ושהולחנו על ידי אנשי קיבוצים ומושבים), ולבחור מתוך החומרים שיאספו מספר מצומצם של שירים בולטים, שאותם ננסה להפיץ ולקדם בחברה הישראלית.

במהלך השנה אספנו, המתנדבים, מעל לאלף שירים מולחנים ומספר רב של יצירות, ובחודשים הקרובים יעלה לרשת אתר אינטרנט אינטראקטיבי, בו ישומרו החומרים ויונגשו לראשונה לציבור הרחב. האתר מוקם במימון התנועה הקיבוצית וקרן פיון, והוא יאפשר לכל מי

תצלום: ארכיון קבוץ כברי

רחל דרור מנצחת על מקהלת כברי, שנות החמישים

הוא ייהרס ובמקומו יוקם בניין חדש "עם אופי המקום", תוך שימוש באבני הקירות שיהרסו. למרות התנגדותנו זכתה התכנית לתמיכה ועדת השימור של מטולה.

מי שעובר ברחוב ההיסטורי של המושבה יכול להתרשם מההרס הרב שנגרם עד כה למרקם ההיסטורי שלה. עם זאת, יש עוד מבנים רבים שניתן להציל, למען שמירת האידיות האדריכליות של המושבה וכדי לשלבן בהתפתחות העתידית. לשמחתנו מצאנו אוזן קשבת אצל ועדת התכנון והבנייה המרחבית אצבע הגליל, האחראית על מטולה, וההריסה לא אושרה עוד כה. גם ועדת הערר המחוזית דחתה את התכנית, וזו מונחת שוב לפתחו של מתכנן מחוז הצפון.

בצפת נדחתה התנגדות המועצה לשימור לתכנית מתאר חדשה לעיר. ההתנגדות נובעת מאי-הכללת נושא השימור בתכנית במידה הראויה לעיר עתיקה וחשובה בישראל. אין ספק שאחד המנופים החשובים לעתידה של צפת הוא שימור מרקמיה ההיסטוריים, אך הוועדה המחוזית, שדחתה את התנגדותנו, טוענת כי נושאי השימור יתבטאו בתכנית עתידית שתיוחד לעיר העתיקה. ואולם - הכנת תכנית זו עלולה לארוך שנים רבות, בעוד שלחצי הפיתוח וההרס המתרחש כיום אינם מאפשרים דחייה וחייבים להיפתר בתכנית המוצעת. אנו טוענים גם כי אתרי המורשת שמחוץ לעיר העתיקה אינם מקבלים התייחסות שימורית ההולמת את חשיבותם ואיכותם.

לצד זאת יש התפתחות חיובית: הוועדה המחוזית מחדשת את הוועדה הארכיטקטונית לעיר העתיקה, בראשות יועצת השימור שלה, האדריכלית ברכה אור, ומחזקת את מעמדה. בוועדה יושבים נציגי המועצה לשימור, רשות העתיקות ומהנדס העיר, ואנו מקווים שהיא תביא לתכנון רגיש ואיכותי יותר במרקם העיר העתיקה.

ראש פינה. בית הספר והגן ההיסטוריים, ממוסדות החינוך הראשונים בארץ, היו ברשות אנ"א (ארגון אכסניות הנוער), שהפעיל בהם במשך שנים אכסניית נוער. בשנים האחרונות הכין הארגון תוכניות לבנייה והרחבת האכסניה, שאיימו על המבנים ההיסטוריים, והמועצה לשימור יחד עם תושבים מראש פינה נלחמו בהן. לשמחתנו הצליח המאבק, והרשות המקומית החלה לפעול להעברת הנכס לבעלותה. המועצה לשימור תלווה את תוכנית השיקום של בית הספר וגן הילדים ההיסטורי.

בביתניה. לאחר התערבותנו, באמצעות מנהל תחום השימור הפיזי של המועצה, ארנון חפץ, דופנה העמדה וניצלה מהריסה.

באזור האון סומנו שני מבני הבזלת ההיסטוריים כמבנים לשימור בתכנית המתאר הארצית לחופי הכנרת, בזכות שיתוף פעולה עם עורכת התיקונים לתכנית, האדריכלית עליזה רפפורט.

במשטרת צמח מתגבש תכנון להקמת מרכז המבקרים "קסם על ים כנרת", שיעסוק בצורה חווייתית בפעילות המים של רשות הניקוז בכנרת. המועצה לשימור מלווה את התכנון תוך מודעות לדילמות שיוצר אופיו המתוכנן, המשלב מייצגים חדישים ואלמנטים רבים של מים באתר. אנו מנסים לאזן בין צרכי היוזמה לאופי המקורי של הבניין, ומציעים להבליט את המבנה הבריטי תוך הריסת התוספות המאוחרות; להשתמש בחומרי

החודשים האחרונים היו עמוסי פעילות, וכמה נושאים שהטיפול בהם ארך זמן רב מתקרבים לסייום. הנה פירוט הנעשה במחוז בימים אלה:

אזור העמקים

בתחנת הרכבת ההיסטורית מול כפר יחזקאל, הכוללת את מבנה התחנה ואת בית מגורי העובדים, השלימה המועצה לשימור את תיק התיעוד, שבוצע על ידי המתעדת ד"ר נטלי עטיה ומהנדס השימור יעקב שפר. כעת נערכים לשימור הפיזי של התחנה. רשות הניקוז הירדן הדרומי מובילה תכנית לפיתוח נופי ולשימוש במבנה האבן, בליווי המועצה לשימור ובתיאום עם רכבת ישראל.

עוד יוזמה של רשות הניקוז היא הכנת **תכנית אב נופית-תיירותית בתחומי המועצה האזורית עמק המעיינות**, בין הירדן לכביש 90. ראש צוות התכנית היא האדריכלית עליזה רפפורט, הארכיאולוג צביקה גל עוסק בדגשים הארכיאולוגיים ויצחקי גל בתחום המורשת הבנויה. אנו מעריכים מאוד את יוזמת רשות הניקוז, ובמיוחד את העובדה שהתכנית מדגישה היבטי שימור כחלק מהמשאבים החשובים לעתידו ופיתוחו של האזור. לפני כחודש התקיים "מפגש שיתוף ציבור" ראשון, בו לקחו חלק רבים מאנשי האזור. המועצה לשימור חברה בצוות ההיגוי של התכנית, שאחת מהמלצותיו היא התייחסות למוצבי מלחמת ההתשה כאתרי מורשת ושילוב חלקם בתכנית הפיתוח התיירותית.

בבית לחם הגלילית נחנכו במבנה טמפלרי נטוש, הצמוד למגדל המים שליד בית העם, משכנה החדש של מזכירות המושב ומועדון לנוער. יוזמת היישוב וביצועה מתאימים לקריטריונים השימוריים המקצועיים, ונעשו בליווי המועצה לשימור. תיק התיעוד בוצע על ידי האדריכלית נועה חיים ומהנדס השימור יעקב שפר, והמתכננת היא האדריכלית רותי שוורץ.

בקרית טבעון החלה המועצה לשימור בתיעוד כבשן הסיד באלרואי על ידי האדריכלות עידית שלומי ונילי בראון והמהנדס אלי גולדברג מחברת "פז הנדסה". עם סיום תהליך התיעוד נגבש עם המועצה המקומית ועם התושבים את ייעודו ותכנונו של המבנה.

אזור הכנרת

חפירת קו תשתית חדש של מקורות באזור עמק הירדן איימה על **עמדת השמירה ההיסטורית**

טיול אל הירדן, שנות השלושים

בנייה חדישים בתוספות הבנייה המחויבות, ולהקצות את אחד מחללי ההבניין לסיפורו בתקופה הבריטית ובקרבות תש"ח.

בגליל הצפוני

מצודת כח. לאחר תהליך ארוך ומתסכל נפתר ההליך הבירוקרטי, ובמהלך יוני אמורה להתחיל הקמת מוזיאון "הרעות" שיציג את הקרבות לכיבוש המצודה בתש"ח. העבודות, בהובלת המועצה לשימור, יתמקדו תחילה בהסדרת מגורי החיילים במקום, בגלל השינוי שיחול בשטח עם הקמת המוזיאון.

במטולה מנהלת המועצה לשימור מאבק עקרוני נגד הריסת אחד מבתיה הראשונים של המושבה, המסומן בתכנית המתאר הקיימת כבניין "לשיקום". זה הוא מונח מעומעם, אך בספרות המקצועית אין בו פרשנות העלולה להביא להריסתו. על פי התכנית שהגיש בעל המבנה,

מדי שנה פונה השירות הבולאי לציבור הרחב ולמנויי השירות הבולאי, להגיש הצעות לבולים חדשים. ההצעות מוגשות לוועדה של השירות, וזו דנה בהן, בוחרת באלה המתאימות בעיניה ומעבירה את המלצותיה לוועדת השרים לסמלים ולטקסים.

לפני שנה הוצע להפיק בול "רכבת העמק", במלאת שני יובלות להקמתה. בנובמבר 2011 התברר, לשמחתנו, על ההחלטה להפיק את הבול, והוכרזה תחרות בין ילדי העמק לציור.

הבול עוצב והושלם, ואירוע השקתו התקיים באחד במאי השנה, ביוזמת האתר בכפר יהושע ויחד עם תלמידי כיתות ד'-ו' משמונה בתי ספר במועצה האזורית עמק יזרעאל. השתתפו באירוע מנכ"ל המועצה לשימור, עמרי שלמון, ראש המועצה האזורית עמק יזרעאל, אייל בצר, ומנהל השירות הבולאי, ירון רצון. את ההשקה ליוותה תערוכת מציורים של התלמידים שזכו בתחרות, ובסופה חולקה לנוכחים מעטפת יום א' של הבול.

בגוף הבול מצויר קטר קיטור מסוג "הרטמן 2-8-2" שהיה בשימוש הרכבת החיג'אזית. על השולב מצוירים מבני תחנת כפר יהושע מהתקופה העות'מאנית, ששופצו ושוחזרו על ידי המועצה לשימור ומשמשים כיום כמרכז המבקרים. בשולי גיליון הבולים מופיע תצלום של גבעת המורה מכיוון דרום (של "אלבטרוס צילומי אוויר").

בימים אלה נמשכות העבודות להקמתו מחדש של קו רכבת העמק מחיפה לבית שאן, הפעם כקו מודרני שיאפשר נסיעה של כ-45 דקות לעומת שעתיים בתקופת המנדט. לאורך הקו המקורי מתבצעות במקביל עבודות לזיהוי ושימור של השרידים הבנויים החשובים שלו. בול רכבת העמק החדש מציין את חידוש הקו, ומעלה אותו לתשומת הלב הציבורית.

שמעון צפיר הוא מנהל אתר רכבת העמק בתחנת כפר יהושע, וראש תחום במועצה לשימור.

בית אוליפנט בדלית אל כרמל

אמיר מזאריב

על שם משה דיין. מוצגת בו מורשת הקרב של העדה הדרוזית ושאיתפתה לשלום, באמצעות "קיר השלום" שהוקם במתחם ומבני תרבות נוספים המקיפים אותו. בבניין מתקיימות פעילות תרבות ענפה ויש לו מקום חשוב בחיי החברה והתרבות של הדרוזים בארץ.

בימים אלה סיימה המועצה לשימור את תיעוד המבנה ואת הכנת הפרוגרמה לשימור. בשלב זה הוא טרם נכלל בתוכנית תמ"ר - תוכנית המורשת הלאומית במשרד ראש הממשלה, אך אנו פועלים להכללתו בה. המועצה לשימור, יחד עם משרד הביטחון והמשרד לפיתוח הנגב והגליל, נערכים לגיוס תקציב לתחילת עבודות השימור של המבנה. בסוף השיקום והשימור מיועד המתחם להיות מרכז המבקרים של העדה הדרוזית, שייספר לאורחים מרחבי הארץ גם את סיפורו המיוחד של בית אוליפנט.

תצלום: אמיר מזאריב

כשסיר לורנס אוליפנט שהה בארץ, בשנים 1882-1886, הוא התגורר בכפר דלית אל כרמל עם אשתו אליס ומזכירו, המשורר נפתלי הרץ אימבר. בשנת 1882 נבנה בעבורו הבית הידוע היום כבית אוליפנט, ונראה שלא במקרה.

הוא בחר להתגורר ביישוב דרוזי. בספרו "חיפה" רמז למה שראה כתהליך ציוני בקרב הדרוזים: "הדרוזים מהגרים, אט אט להר הדרוזים, מקום שם נמצאים כבר שני שלישים של האומה הזו, שהגיעה לעצמאות למחצה. הדרוזים נטולים כל הגנה וסובלים עוולות רבות מהשלטון התורכי העושק". ברגע של התלהבות כתב אוליפנט: "הדרוזים הם הציבור החביב ביותר שבכל תושבי א"י".

בשנת 1982, ביוזמתו של הח"כ לשעבר אמל נסר אלדין, שרתם

לעניין את משרדי הממשלה, הפך בית אוליפנט לבית יד לבנים של העדה הדרוזית, ובו מונצחים החללים הדרוזים שנפלו במערכות ישראל. הבית מבליט את ברית הדמים ושותפות הגורל שבין הדרוזים ליהודים בישראל, ויש בו אולמות תרבות על שם מנחם בגין ויצחק רבין, ואמפיתיאטרון

אמיר מזאריב הוא מנהל מחוז המיעוטים במועצה לשימור.

מפעל לייצור אריחים מצוירים בארץ, בראשית המאה העשרים

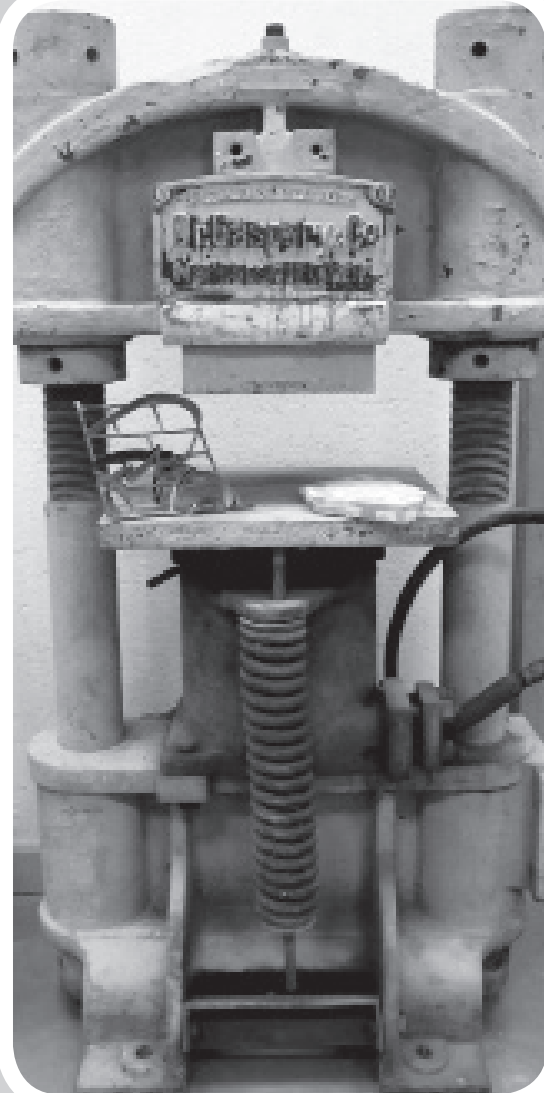
אותה לכבישה הידראולית במכונת לחץ, עד ששאירת הנוזלים נספגת באבקה העליונה והכל מתמצק לאריח.

אריחי בטון מעוטרים דורשים תחזוקה נכונה וקבועה, שתשמר אותם לאורך חיי המבנה. מאחר שהם בנויים מחומרים "נושמים", יש צורך בחומרי גמר ייעודיים שיאטמו אותם מפני חלחול נוזלים, אך יאפשרו את יציאת אדי המים ויעניקו להם עמידות בפני הכתמה לאורך זמן. ניתן גם ללטש את האריחים לחידוש פניהם.

בתחילת שנות ה-2000 החלה תוכנית לשימור מבנים, שנועדה לחדש מתחמים בעלי חשיבות היסטורית, תרבותית ואדריכלית. השימור נועד להבטיח המשך קיום תקין של המבנים ההיסטוריים (יצירת העתק מדויק), ושימור פרטים מסוימים בהם. נוסף על כך, חלק מהייעוד של תוכנית השימור היה יצירת סביבה המכילה שכבות מהעבר, שישמרו את האופי והזהות ההיסטורית הייחודית של אותה סביבה.

האריחים המצוירים הם מרכיב חשוב בשימור האותנטיות של מבנים היסטוריים. בתחילת המאה הקודמת הם היוו מרכיב בלתי נפרד מעיצוב הבית, כשכל חדר התאפיין בדוגמת שטיח, בגוונים ובסגנונות שונים. היום יש חשיבות עליונה לשימורם של אריחים מצוירים ושחזורם, כחלק בלתי נפרד משמירת הזהות הייחודית של כל מבנה.

לירון דן היא מעצבת מוצר וחוקרת חומרים וטכנולוגיות לתעשיית העיצוב והאדריכלות. הכתבה נכתבה בסיועו של דן ארד מ"מרצפות המומחה", שהוא בן הדור הרביעי בתעשיית האריחים.

מכונה לייצור ידני של אריחים מצוירים

למרות שמוצרי מלט ובטון לתעשיית הבנייה אינם מפסיקים להתחדש ולמתוח את גבולות האבן המלאכותית, נשענים התהליכים הבסיסיים של ייצור חומרי הגלם לתעשייה זו על מסורת עתיקה. אריחי בטון מעוטרים ומצוירים, ואריחי מלט, מיוצרים עד היום באותן מכונות ודורשים עיבוד ידני מוקפד. יש אמנם טכנולוגיות רבות לחיקוי המרצפות המסורתיות (למשל בהדפסה), אך לאלה אין האיקות המקורית ומלאת המשמעות של הייצור המסורתי.

אריחי בטון מצוירים החלו להופיע לאחר פיתוחו של צמנט פורטלנד במאה התשע-עשרה. הצמנט הוכר אמנם כבר בימי קדם, אצל היוונים והרומאים, אך איכותו של צמנט פורטלנד ועמידותו גבוהות יותר. טכניקות שונות ליצירת תערובת לאריחים פותחו עם השנים, והזכויות עליהן שמורות ליוצרים רבים. יש עדויות מ-1854 לשבילות מצרפת וגרמניה, ובגרמניה פעלו מאז עשרות מפעלים בעלי מיכון מתקדם.

הטמפלרים הם שהביאו את טכנולוגיית האריחים המצוירים לארץ בסביבות 1870, ובתי החרושת הראשונים הוקמו על ידי האחים ביילהרץ ומשפחת וילנד באזור התעשייה של השכונה הטמפלרית וילהלמה. רוב המרצפות כללו סממנים נוצריים כמו צלב, פלר דה לים (סמל בית המלוכה הצרפתי), שושן צחור המסמל את מריה הבתולה, ועוד. התעשייה העברית הראשונה של אריחים כאלה פותחה על ידי משפחת שלוש, מחלוצי הבנייה בארץ, שפיתחו אותה לימים למפעל בטון טרומי. מאז ועד אמצע שנות העשרים של המאה שעברה פעלו בארץ כשבעים יצרנים של אריחי בטון מצוירים.

הצמנט ליציקת האריחים המעוטרים ייחודי מבחינת גודל הגרגר, אבקות השיש והדולומיט, והפיגמנטים הטבעיים שבהם נעשה שימוש. בסוף שנות השלושים החלו התעשיינים להשתמש בחומרי גלם מקומיים, שהורידו את איכות האריחים. באבן הגיר המקומית נוצרו בעיות פחמון וסדיקה, ועם כניסתם של אריחי הטרנצו הזולים והמעודנים יותר - שכנו אריחי מוזאיקה - דעכה תעשייה זו לאטה. סיבה נוספת לדעיכה הייתה העובדה שבשנות הארבעים נחשבו האריחים המצוירים למיושנים וצבעוניים מדי.

יצירת האריחים נעשית עד היום באמצעות מסגרת בגודל האריח, שבתוכה שבילונה המפרידה בין הגוונים השונים. תחילה נוצקת שכבת המדרך העליונה והצבעונית, בעובי של 3-4 מ"מ, והתבנית מנוערת בזהירות להסרת בועות ולפיזור החומר. לאחר הניעור נשלפת השבילונה ונוצקות שכבת האמצע ושכבה תחתונה העשויה תערובת של מלט אפור מסונן. בשלב הבא סוגרים את התבנית במכסה פלדה ומכניסים

בהתארגנות בזק פונו במאי 1948 ילדי בית זרע והחברים הלא-לוחמים לחיפה. "מסע שורשים" שנערך לאחרונה שחזר את הפינוי ההוא

הכנסת אורחים, ללא שום התחשבות בקשיים, למרות שלעיר הגיעו אז מפונים מיישובים רבים. העירייה פינתה בעבור חברי בית זרע את בית הספר הריאלי, שם התגוררו בכיתות השונות. לצורך לימודים הכשירו את קולנוע מוריה, אליו הובאו שולחנות וכסאות שסודרו על הבמה. כך למדו הילדים, כמה שלמדו...

את כל הסיפורים הללו והזיכרונות ההיסטוריים שמענו במהלך מסע של חברי בית זרע שנערך לאחרונה בעקבות הפינוי ההוא. יצאנו מבית זרע בשני אוטובוסים, צפינו על העמק ממצפה הוד והמשכנו לחיפה - לבית הספר ולקולנוע. האירוע אורגן עם הנהלת בית הספר, הקרוי היום "מטו"ס, ויחד איתה הוכנה תוכנית מרגשת שסיפרה על ההווה והחוויה של אז. הודינו מעומק הלב למארחינו הנוכחים ולמארחים מהעבר (לפני 64 שנים), והגשנו להם תמונה עם הקדשה למזכרת וחוברת עם מסמכים ומכתבים מאותם ימים. סיימנו את היום בסיום בגבעת ההגנה ובפיקניק בכרמל. ארגנה את המסע חברת בית זרע דבורה גל-ברט, שנולדה שנה לאחר האירוע. התקבצו ובאו אליו בני בית זרע מכל קצות הארץ, וההתרגשות הייתה גדולה מאוד.

ברכה בנתור היא רכזת ארכיון בית זרע.

עדרי הבקר והצאן, כל אחד בנפרד. גם הם הלכו עד הגשר, חצו אותו והצפינו לכיוון כנרת. לא אפשרו להם לנוח והחליף כוחות כי ההפגזה כבר פגעה קשות בעדר הפרות של דגניה ב', והעדרים ומוביליהם נאלצו להעפיל ברגל דרך ואדי פיג'אס, עד יבנאל. הצאן נשאר שם למשך כשלושה חודשים, באחת מחצרות האיכרים, ועדר הפרות הועמס ביבנאל על משאיות והובל לקרנטינה בחיפה.

ההתארגנות בחיפה הייתה מבצע מדהים של

במאי 1948 החריפו מאד הקרבות באזור משטרת צמח, הדגניות וכנרת. בבית זרע נפלה פצצה מאווירון אויב והרגה את חברתנו שיינדל פורת-כהנא ז"ל. בשל חומרת המצב הורתה ה"הגנה" לפנות כל האוכלוסייה הלא-לוחמת של ישובי עמק הירדן והגליל העליון לחיפה.

בהתארגנות בזק בוצעה ההחלטה ב-18 במאי. החברים עלו על משאיות (לפעוטים ואמותיהם הוקצה אוטובוס), לאחר שתפרו בזריזות שקים גדולים לאריזת הציוד ההכרחי (בגדים, מצעים,

מגבות וכו'). השיירה נסעה דרומה לגשר מנחמיה (על הסכר הקדום), ומשם שוב צפונה לקבוצת כנרת. בהגיעה לכנרת התחדשה ההפגזה המסיבית על האזור והילדים והאמהות ירדו מהמשאיות. חלקם הצליח לעבור תחת ההפגזה ולצאת מעמק הירדן. התינוקות נותרו עם האמהות והמטפלות בקבוצת כנרת והילדים הבוגרים יותר, כתות ו', ז' ו-ח' עלו ברגל דרך המושבה כנרת לפורייה, משם המשיכו במשאיות לחיפה. האוטובוס של הפעוטים התעכב שעות ארוכות מחמת ההפגזה, והגיע לחיפה רק באחת-עשרה בלילה, אחרי המתנה מורטת עצבים של אלה שכבר הגיעו. במבצע נועז לא-פחות פונו מהקבוץ גם

ילדי בית זרע בחיפה, 1948

עמדת תצפית בריטית (פילבוקס) בנצרת עילית יורם קוקוי

יוזמה לשיקום עמדת התצפית שהוקמה באמצע שנות השלושים של המאה הקודמת

וחמישה חיילים. אחת לשבוע היה זחל"ם, שנסע בדרך עפר מיוחדת מצומת נצרת-טבריה-שפרעם, מביא חיילים רעננים, תחמושת ומזון, ואוסף את חיילי המשמרת הקודמת. לקראת סיום המנדט, בסוף 1947, החלו חיילי בריטניה לסגת לבסיסם במפרץ חיפה, והותירו בידם רק בסיסים מרכזיים בצפון. כל

עמדת התצפית נמצאת בשכונת צבא הקבע לשעבר בנצרת עילית, הקרויה היום שכונת הכרמים. מדרגות אבן מובילות אליה מרחוב מגידו מספר 10-12. המבנה עשוי מבטון מזוין, יש לו שתי קומות וגג ששימש לתצפית. במרכז הגג ניצב עמוד ברזל שתמך בסככת צל משופעת מפח. שטחו של החדר בקומת הקרקע הוא כשנים-עשר מ"ר, והוא סגור בדלת ברזל. לידו יש חדר נוסף ששטחו כתשעה מ"ר, ובו דלת ברזל נוספת. בשני החדרים יש חלונות החסומים כיום בבולוקים. גובה התקרה הוא כארבעה מטרים, והטיפוס לקומה השנייה נעשה באמצעות סולם ברזל הקבוע בפינה הדרום-מערבית של החדר הגדול. שטח הקומה השנייה הוא כשנים-עשר מ"ר, וגובה התקרה כשלושה וחצי מטרים. גם חלונות קומה הזו, שלכל אחד מהם מסגרת ברזל, חסומים היום בבולוקים. מחדר הקומה השנייה מטפסים בסולם לעמדת התצפית שעל הגג.

המבנה הוקם בנקודה הצופה לארבע רוחות השמים – מהר התבור, גבעת המורה, הרי השומרון, עמק יזרעאל, פתח ואדי עירון והר הכרמל; למורדות חיפה, הדר הכרמל, נמל חיפה, נחל הקישון, מפרץ חיפה, הקריות ועכו; ועד לראש הנקרה, רכסי הגליל העליון והתחתון, עמק בית נתופה, צפת וסביבתה, ויבנאל.

נקודת התצפית הזו הייתה חשובה מאד לשלטונות המנדט, שניסו למנוע סכסוכים ותקיפות בין שבטי הבדואים הנוודים לפלחים ולתושבי נצרת, יפיע ושאר כפרי האזור. העמדה הוקמה באמצע שנות השלושים של המאה הקודמת, כדי להתריע על חסימות בכבישים הביין-עירוניים מחיפה, טבריה, ג'נין, בית שאן וכו'. נשמר ממנה קשר עין עם תחנת המשטרה המרכזית בנצרת (המוסקוביה) ועם זו שבכניסה הדרומית לעיר. התקשורת ביניהן התקיימה באמצעות איתות בדגלים ביום ובפנסי לוקס בלילה, ומאוחר יותר הותקנו קווי מורס וטלפון שדה.

בעמדה היו שתי מיטות למנוחת החיילים, וחוף מהנשק האישי עמדו לרשותם גם תת-מקלע, מכונת ירייה אוטומטית, מרגמה, רימונים, אקדח רקטות, מצפנים ומפות. המשמרות היו בנות שבוע, ובכל אחת מהן רב-טוראי

עמדות התצפית שבאזור ניטשו, ויחידות הצבא התכנסו במשטרת נצרת. לקראת מבצע "דקל", באפריל-מאי 1948, הקימו ערביי נצרת מחסומים בכביש העולה ממגדל העמק, וצה"ל הציב בעמדת התצפית חיילים שדיווחו על תנועות צבא קאוק'י מסוריה ועל כנופיות של פורעים ומחפשי שלל. ב-1953, בעת המשטר הצבאי ביישובי המיעוטים בגליל ובעמקים, הוחלט להקים יישובים יהודיים באזורים אלה. בן גוריון, שהובא בקומנדקר צבאי לעמדת התצפית, ביקש להקים עיר יהודית מרכזית בהרי נצרת, שתקיף את נצרת משלושת צדדיה ותתבסס על תעשייה, חינוך, רווחה ושירותי ממשלה. כך הוקמה נצרת עילית, שבתיה הקיפו עם השנים את העמדה.

אני מציע לשפץ את עמדת התצפית ולהכיר בה כחלק מההיסטוריה של נצרת עילית. ניתן להקים בה תצוגה על ימי טרום המדינה, לארח תלמידים ומבקרים, לצאת ממנה לסטורים בשכונה ובאתרים נוספים שלידה, ולחזק בעזרתה את "גאוות היחידה" של ילדי העיר ותושביה. המועצה לשימור נרתמה, יחד עם העירייה, לפרויקט זה, ואני משוכנע שניתן לגייס לו מימון ולרתום אליו מתנדבים רבים.

יורם קוקוי הוא נאמן שימור בנצרת עילית.

תצלום: משה אנוליק

באחד מימיו הגשומים של חודש דצמבר, בשנת 1940, עלתה קבוצה קטנה של גברים ונשים לעמק החולה המזרחי, שם קבעה את מושבה. הקבוצה השתייכה לגרעין של בוגרי תנועות נוער מהולנד בשם "חוליות", ששהה בהכשרה במושב נטעים. מאוחר יותר הצטרפו כל חבריו לקבוצת החלוץ בעמק החולה, ונוספו להם גרעינים חדשים מאוסטרליה ומצ'קוסלובקיה. חברי שלושת הגרעינים - כ-150 איש, אישה וילד - היו המייסדים והבונים של חוליות, לימים קיבוץ שדה נחמיה, בנקודת המפגש של הנחלים בניאס, חצבאני והירדן.

בין צריפי המגורים הראשונים שנבנו בתחום הישוב היה גם צריף בית הילדים, שהוקם ב-1951 ושיכן את בני הקיבוץ בתקופת הלינה המשותפת, עד ל-1972. למרות שלא היה בשימוש שנים רבות נשמר הצריף במצב טוב, ולפני כשנה החלטנו לשמרו כ"צריף ראשונים" למען הדורות הבאים, במסגרת "הגדת לבנך". תהליך השימור החל בהחלפת גג

הרעפים, חיזוק קירות העץ וריצוף. הקיבוץ העמיד לכך תקציב ראוי, וזו עובדה חשובה ומבורכת, ואף דוגמה ליישובים אחרים. בימים אלה נחנך הצריף.

הרעיון להקמת צריף הראשונים עלה בי לפני שנים, בביקור אקראי בחצר גן הילדים בקיבוץ. גיליתי שם פריטים רבים מעברו של שדה נחמיה, פזורים בשטח ללא כתובת, אבא או מבוגר אחראי... למחרת אספתי אותם למקום שבו אפשר לשומרם ולהציגם, וכך החל האוסף. עם הזמן גדל המקום והתפתח, ונוספו לו עוד ועוד פריטים, תרומת חברים רבים. הצטבר אוסף נאה הממחיש את חיינו לפני שישים ושבעים שנה – כיסא, שולחן, רדיו, צלוחית, מפית, מאפרה, מגהץ, מגל, מסור, יגית מפה ועוד רבים. את הכל שמרנו.

השימור חשוב בעיני מהבחינות הציונית, החינוכית והערכית. הביקור

בצריף הוא חוויה כללית אך גם פרטית, ולא פעם מגלים המבקרים פריטים מעברים: "הנה הסקטים שהיו לי..." "בזה שחקתי בכתה ה...". כל בן קיבוץ ימצא את שמו ואת שם קבוצתו בין המוצגים, ולצידם תמונות והסברים. גם מי שאינו בן קיבוץ ימצא חפצים מוכרים וילמד מקרוב על העבר הקיבוצי - חדר אוכל, מספר הכביסה, מכונת ההסרטה ועוד. יש בצריף חדר המתאר את העשור הראשון להתיישבות הקיבוץ; חדר נוסף נקרא "שרוולים מקופלים", עם עבודות תפירה וסנדלרות, וגם חדר משפחה ובית ילדים. כן מוצגים בצריף פריטים ארכיאולוגיים שנמצאו בעמק החולה.

אנו מזמינים את כל המתעניינים לבוא לבקרנו, לגעת בהיסטוריה ולהכיר את עברנו הייחודי.

משה אנוליק הוא חבר שדה נחמיה.

ניתן ליצור עמו קשר בדוא"ל anolik@sde-nehemia.org.il.

כנס לימודי שימור נדב קשטן

כנסים ללימודי שימור הם במה מקצועית מרכזית לדיון בסוגיות המורכבות הנוגעות לשימורה של עיר עתיקה ולדרכי ההתמודדות איתן

המסר שיצא מכנס השימור היה שבעכו, עיר בעלת עומק ועושר היסטוריים ותרבותיים, נותרו אתגרי שימור ופיתוח גדולים. על המדינה והמוסדות העוסקים בשימור ושיקום מוטל לקדמה, ולמצוא פתרונות לשילוב מורחב של התושבים בתהליכים הללו.

בתום הכנס התקיים סיור בהדרכת אליעזר שטרן, ארכיאולוג מחוז עכו ברשות העתיקות, בתוואי אמת המים; אולמות האבירים; רחובות צלבניים ועות'מאניים; בניין הסראיה; מתחם השאדליה של הסופים; הארמון ומנהרת הטמפלרים, ועוד. בסיור הודגשו היבטי השימור, השחזור והטיפול במבנים, לצד הסיפור הארכיאולוגי של החפירות ותולדותיהן. במיוחד הומחש המבנה הרב-שכבתי המורכב של עכו הצלבנית והעות'מאנית, כמפתח להבנת העיר, מורשתה ואתגרי שימורה.

ד"ר נדב קשטן הוא ראש החוג ללימודי שימור במכללה האקדמית גליל מערבי.

בורג' אל קישלה, שהועלה כדוגמה להערכת אתר ופיתוחו במבנה חרב שטרם שומר, ושימור מסגד אל ג'זאר והשפעתו על הרקמה הפיזית והקהילתית בעיר.

הרצאות נוספות עסקו במיזמים תיירותיים ותרבותיים בעיר העתיקה; בניית פרויקט גוש 10, סמוך למגדלור, כמקרה מבחן ליעדי השימור ומגבלותיו, ובתפקיד המדינה, החברה והפרט ביצירת המרחב האורבני-עירוני.

השאלה המרכזית, שעלתה גם בדיון בין המרצים לקהל, הייתה כיצד לאזן בין הנכסים הפיזיים ההיסטוריים של המטרופולין הימית לבין מצוקותיהם וצרכיהם של תושבי העיר העכשווית, כשדילמה מוכרת היא קיומם של מבנים ראויים לשימור אך לא-ראויים למגורים. נראה כי חוץ מירושלים - עכו היא העיר בעלת המספר הגדול ביותר של אתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים בעלי פוטנציאל תיירותי בישראל.

בסוף אפריל ערך החוג ללימודי שימור במכללה האקדמית גליל מערבי את הכנס השלישי בנושא זה, תחת הכותרת "שימורה של עכו העתיקה: מבנים, תושבים ותיירות". השתתפו בו אדריכלים, היסטוריונים, מהנדסים ומתכננים, גיאוגרפים וחוקרים בתחומי התיירות, החברה והתרבות, ויוצגו מוסדות אקדמיים וציבוריים כמו המרכז הבהאי העולמי, רשות העתיקות, החברה הכלכלית לעכו, החברה לפיתוח עכו העתיקה והמכללה האקדמית גליל מערבי. היה זה ניסיון נוסף להעלות לסדר היום האקדמי והציבורי את אופייה המיוחד של העיר, לצד הבהרת הבעיות המעכבות את שימור מורשתה בצורה ראויה.

כמאה איש באו לשמוע את סדרת ההרצאות, שהתמקדה במבנים המייצגים את המורשת הפיזית של עכו העות'מאנית: בית עבדאללה פאשה; בניין הסראיה שהפך מכנסייה למתנ"ס;

בית ההבראה ההסתדרותי "שפרינצק" בנצרת, אליטת בתי ההבראה של ימי מפא"י, נפתח מחדש בבעלות ערבית. בשמו החדש - "גרדניה" - הוא חולק כבוד לארכיטקטורה הצנועה והמשובחת של ישראל הצעירה ומשלב בה סטנדרטים עכשוויים

מיציאה ישירה למדשאות. מכל החדרים נשקף נוף עוצר נשימה. עיצוב הפנים עודכן על ידי האדריכל הנצרתי

לאנשי עסקים ערבים תושבי האזור. רעידות האדמה הקלות שהתרחשו בעשורים האחרונים הוציאו משימוש את בריכת השחייה, והבעלים החדשים הקימו מהיסוד בריכה חדשה.

70 הדונמים שעליהם ניצב בית ההבראה הופכים אותו לאחד ממתחמי הנופש הגדולים בארץ (במקור היו 120 דונם), שיש לו מטען היסטורי, אדריכלי, נופי וחברתי מרתק. החורשה החוצצת בין נצרת למבני המלון תופסת את רוב שטח המתחם, וכביש צר חוצה אותה ומוביל אל רחבה מלבנית סלולה ומרוצפת, התחומה מדרום במבנה הקבלה, בלובי ובאולמות האכילה, ומזרח במניין המגורים המרכזי. המבנה הנמוך והמוארך הכולל ארבעים חדרים מסתיים במדרגות לולייניות. אגף נוסף של חמישים חדרים, שהושלם חמש שנים לאחר פתיחת בית ההבראה, נמצא בעורף, צמוד לחורשה. מערכת חדרים שלישית חפורה בצלע ההר, ואליה נחשפים רק לאחר

מה שהיה בית ההבראה הגדול בישראל, ששירת באופן כמעט בלעדי את אליטת ההסתדרות, ושניטש בשנות התשעים, נפתח לאחרונה מחדש בבעלות ערבית. השם השתנה - "שפרינצק" הפך ל"גרדניה", וגם תנאי הכניסה: המקום פתוח לכל אורח, ללא הבדל מעמד חברתי.

בית ההבראה שפרינצק נפתח לפני חמישים שנה. הוא הוקם בראש אחת מפסגות הרי נצרת, בצמוד לעיר הערבית, כחלק מהמגמה לחיזוק האחיזה היהודית באזור. כתב העיתון "דבר", שביקר במקום ב-1966, תיאר בהתלהבות את בית ההבראה הגדול בישראל (200 מיתות): "הרבה מחשבה אדריכלית הושקעה בבתי המגורים, במדשאות, בגינות ובניצולו של הייעור. השטח הסלעי השמש הפך לגבעה מרנינת לב, שמבני האבן והבטון משתלבים בה בצורה הרמונית עם הנוף ההררי". ואכן - בזמן שישראלים רבים הצטופפו עדיין במעברות, באוהלים ובצריפונים, תכננה ההסתדרות פרויקט מלא הוד והדר למען הקרובים לצלחת.

בשנות השישים והשבעים היו בתי ההבראה בארץ בשיאם, וההסתדרות הקימה כמעט עשרים מהם בזה אחר זה. אחד משיאי המפעל ההוא היה בית ההבראה בנצרת, בתכנון משרד האדריכלים רכטר וזרחי, בו נפשו רבים ממנהיגי המדינה וראשי הצבא. תושבי נצרת הערבים הודרו מהמקום, ולדברי בניהם - הם הורשו להיכנס אליו רק אם עבדו בו.

"שפרינצק" היה בית ההבראה הראשון בארץ שהעניק לכל נופש מרפסת וחדר רחצה פרטיים. עיצוב החוץ, המתבסס על בטון חשוף וחלוקה לאגפים שונים, מייחד אותו מבתי המלון שקמו בישראל אחריו. המתחם שופץ בשנים האחרונות בהשקעה של 10 מיליון שקלים, ושייך כעת

ג'ואד חכים באופן סתמי למדי, אך הבטון והקונסטרוקציה החשופה שמרו על אופיים, וקירות אבן הלפט המקומית נותרו בשלמותם. האדריכל משה זרחי, שהשתתף בתכנון בית ההבראה, סבור שהתכנון היה אמנם ברוח הזמן, אך המתחם הפך לפרויקט מתווה דרך שהשפיע על פרויקטים רבים אחריו. היסטוריון האדריכלות צבי אלחייני רואה במבנה שלב משמעותי בהתפתחות התכנון הישראלי, וסבור שבו התחילו התחפרות והשתלבות בסביבה, שהלכו והשתכללו לאחר מכן בבית ההבראה "מבטחים" בזכרון יעקב. הוא מציין כי אזור נצרת עילית שימש את חוג האדריכלים התל אביביים כמעבדת ניסויים, לאחר שפעלו באזורים מישוריים כמו תל אביב ובאר שבע. שם פגשו את הטופוגרפיה ההררית וביקשו לנסח שפה חדשה שתשקף את המעבר ממודרניזם לפוסט-מודרניזם ותשנה את היחס בין המבנה לקרקע.

האדריכל מיכאל יעקבסון הוא סטודנט לתואר שני במחלקה לגיאוגרפיה באוניברסיטת תל אביב ועוסק בתכנון עירוני במשרד פיתלסון, שילה, יעקבסון ואדריכלים ומתכנני ערים. כותב באתר "חלון אחורי" על מבנים מוכרים ומוכרים-פחות בישראל.

שחוצים את המבנים המרכזיים: חמש חצרות חפורות מובילות לשלושים חדרים הנהנים

צילום: ארכיון אדריכלות ישראל, אוסף צבי אלחייני

צילום: קלטר ופרקל, באדיבות ארכיון משרד רכטר

הימים היפים בבית הבראה בנצרת

על תומס אולדפילד

ב"הגלילה" 36 התפרסמה כתבתו של שאול כוכבי על לוח הזיכרון למיגור תומס אולדפילד בחצר כנסיית סנט ג'ורג' בעכו.

אולדפילד (1756-1799), איש חיל הנחתים המלכותי הבריטי, מת כשלחם לצד כוחותיו של השליט העות'מאני

קברו של אולדפילד צילום: חיים גורן

ג'זאר פחה בהגנה על עכו מפני הצרפתים. ביומנו של פרנסיס ר' צ'סני, קצין תותחנים בריטי שהגיע לעכו ב-1830 לחפש את קברו של אולדפילד ונודע כמפקדה של "המשלחת לחקר הפרת" באמצע שנות השלושים, מסופר כך על נסיבות מותו: "ב-7 באפריל עם עלות השחר יצאה קבוצה של מגנים מהחומות בשלושה טורים, כשאולדפילד מוביל את המרכזי שבהם, כדי לתקוף ולהרוס מוקש שנחפר [והוטמן] בידי הצרפתים במטרה להחליש את ביצוריהם. טורו של אולדפילד התקדם אל הכניסה למקום המוקש, ולפי הגנרל [הצרפתי] ברטייה התקיפו שם [האנגלים] כגיבורים. אולדפילד היה מהראשונים להיפגע. שני הצדדים ניסו לחלץ את גופתו, דבר שעלה בידי גרנדיר צרפתי, שמצא שהוא עדין חי. אולדפילד נפח את נשמתו מעט מאוחר יותר, ונקבר בידי הצרפתים בכל הכבוד הצבאי הראוי".

הקולונל ויליאם ווקר, איש חיל הנחתים הבריטי המלכותי, ששמו מונצח בשלט בעכו לצדו של אולדפילד, קשור בבריגדיר-גנרל אדוארד תומאס מיצ'ל (1841-1786), בוגר האקדמיה הצבאית בוולוויץ' שעשה קריירה צבאית בחיל התותחנים המלכותי, ולחם בעיקר בחצי האי הפירנאי. בשנת 1840 נשלח מיצ'ל לסוריה כמפקד הכוחות היבשתיים – אנשי חיל התותחנים, חיל ההנדסה וחיל החפרים והכורים – שליוו את הצי שסייע לעות'מאנים להדוף את צבאו של אברהם פחה המצרי מסוריה וארץ-ישראל. הכוח היבשתי הבריטי הצטרף לכוח העות'מאני בביקודו של הגנרל ממוצא גרמני ג'אקומו יוכמוס.

מיצ'ל השתתף בקרב האחרון שניהלו הבריטים על אדמת הארץ, במג'דל (אשקלון), ב-15 בינואר 1841 - קרב שאחריו נסוגו המצרים לחצי האי סיני. הוא חלה ומת כעבור תשעה ימים, ונקבר בידי חייליו באגף השמאלי של הסוללה שבנה סר סידני סמית ביפו. קברו, שעליו מצבה גדולה, נמצא היום בבית העלמין הפרוטסטנטי - הישן, המוזנח והקשה מאד לנגישות - ביפו. ג'ון אקטון, רופא-מנתח ימי אירי שהשתתף באותה משלחת צבאית, מנה "גנרל אחד ושני קולונלים שנפלו בסוריה בחמישה חודשים". אחד מהקולונלים היה ויליאם ווקר מחיל הנחתים המלכותי, ששמו מונצח בשלט שבעכו לצדו של אולדפילד.

פרופ' חיים גורן, המכללה האקדמית תל-חי

פה ושם בארץ-ישראל - פודקסט חדש בנושא ידיעת הארץ עלה לרשת יפתח מזור

בנושאים התוכניים שלה, והיא משלבת היסטוריה, מדע, טבע, ואקטואליה של ארץ-ישראל לכלל יצירה אחת. התכנית תעניין את כל מי שרוצה לדעת את הארץ לאורכה, לרוחבה ולעומקה. האזנה אינה כרוכה בתשלום, וכל שצריך לעשות הוא להיכנס לאתר האינטרנט של התכנית ולהפעיל את הפרק המבוקש. ניתן כמובן גם להוריד את הקובץ ולהאזין לו בדרכים אחרות. כתובת אתר התכנית היא israelipodcast.blogspot.com או הקלידו ב-Google "פה ושם יפתח מזור", ותגיעו לאתר. אתם מוזמנים לשלוח אלי בקשה בדוא"ל israelipodcast@gmail.com ואכניס אתכם לרשימת התפוצה החודשית. אפשר להירשם גם דרך האזנה נעימה.

יפתח מזור הוא חבר שדה בוקר.

הארץ הישראלית
לוקראת שנת העשור
הופיע בעריכת עמנואל ומיר צליל מרים
 עניין לומר ישראל
 יוצא אחת לחודש
 בגליון: כצלילי הארץ. שירי עשור וכפר, בזמן ותמחול (עם תווים), ציורים, תמונות, חידונים, תשבץ ורשימות.
*** מהווי הזמר הישראלי ***
 מדור מיוחד לעודד כשרונות צעירים.
 מחיר חוברת בודדת 500 פרוטה
 החימה לשנה (12 חוברות) — סך 5,400 ל"י
 לחצי שנה (6 חוברות) — סך 2,850 ל"י
 (טפס' ההחמה ישלחו לכל דורש)
 *
 להשיג: בחנויות למוסיקה, עיתונים וספרים ובמשרד המערכת.
 כתובת המערכת: "צליל מרים" ת.ד. 263 פתח-תקוה.

פודקסט היא תוכנית רדיו או טלוויזיה המתפרסמת באינטרנט וניתנת להאזנה ישירה מהאינטרנט או להורדה לנגן MP3. בדומה לבלוג, מתעדכנים הנרשמים בהודעת דוא"ל בכל פעם שיוצא פרק חדש.

כיוון שהמדיה שבה מופץ הפודקסט היא האינטרנט - כל אחד יכול ליצור את התכנית שלו ולפרסם אותה ברבים. כבר היום מבינות תחנות רדיו רבות את יתרונות השיטה, ולאחר השידור הרגיל גם הן מעלות את תכניותיהן לאינטרנט כפודקסט. הרעיון הוא שכאן אתם אלה הקובעים את תוכן התכנית להאזנה, ולא פחות חשוב; בזמן המתאים לכם!

לתוכנית שאני יוצר ומגיש קוראים **פה ושם בארץ ישראל - פודקסט**, והיא משודרת באתר i-Cast, שהוא פורטל המרכז את כל הפודקסטים בישראל. התכנית היא מעין טיול מודרך, אבל לא בארץ עצמה אלא

יוצא לאור על-ידי ועדות הגליל העליון והתחתון ואזור העמקים של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, בסיוע המכללה האקדמית גליל מערבי.

כתובת המערכת: המועצה לשימור אתרי מורשת, משרת נהלל, ת.ד. 865, רמת ישי, 30095. טלפון: 04-6415073,

פקס: 04-6514540, דוא"ל: merav1806@gmail.com.

עורכת: מירב גרץ רונן. חברי המערכת: ענת יוניס, עמרי שלמון, אורי בן ציוני, נדב קלר, בצלאל רינות, יוני גדעוני, רבקה אמבון, גדעון גלעד, אמנון לוי. נדפס בדפוס י.ט.ב. מגדל העמק, טלפון 04-6540243.